

Orpana

Kevät-Orpana 1993/1

Sisältää

Sivu

Terttu Honkala:
Seuramme julkaisut

1

Veikko Oksanen:
Miksi Hans Henrik Boije
lähti Tammerkosken seudulta?

2

Olavi Kallioniemi:
Kirjojen kiertoa - paperien paluuta. Matti ja
Sirkku Koittolan kirjastoon tutustumassa

7

Terttu Honkala:
Kun Puntilan Juho Mustialaan lähti

13

Pekka Nuottajärvi:
1850-luvun ruotusotamies

16

Matti Koittola:
Isojako Suomessa
ja Urjalan pitäjän Kampparin kylässä

22

Raili Koskinen:
Ameen pirut

28

Eila Vihtiälän haastattelu

31

Hallitus 1992

Puheenjohtaja

Raimo Vasara

Näsilinnankatu 9 B 33

33210 TAMPERE

puh. 125 752 iltaisin

Varapuheenjohtaja

Olavi Kallioniemi

Liljankatu 4

33300 TAMPERE

puh. 442 959

Sihteeri

Leila Mäkinen

Lemminkäisenkatu 6 A 17

33540 TAMPERE

puh. 554 339 iltaisin

Rahastonhoitaja

Seija Jäminki

Hämeenpuisto 13 A 3

33210 TAMPERE

puh. 147 087 iltaisin

Jäsenet

Pekka Nuottajärvi

Nuottajärvi

35100 ORIVESI as.

puh. 931-3354 308

(alk. 15.2.1992)

Helvi Murto

Satamakatu 4 A 25

33200 TAMPERE

puh. 226 210

Julkaisutoimikunta

Päätoimittaja, pj.

Terttu Honkala

Mustanlahdenkatu 1 B 99

33210 TAMPERE

puh. 125 569

Jäsenet

Matti Koittola

Matinmäki

33850 TAMPERE

puh. 671 606

Olavi Kallioniemi

Liljankatu 4

33300 TAMPERE

puh. 442 959

Vilho Puro

Hikivuorenkatu 9 A 21

33710 TAMPERE

puh. 174 781

Julkaisut

* ORPANA

* VUOSIKIRJA

* ERILLISJULKAISUSARJA
(mm. Esipolvitauluja)

Myynti ja tilaukset

Milja Piepponen

Aleksanterinkatu 35 B 5

33100 TAMPERE

puh. 232 768 iltaisin

Puhtaaksikirjoitus

Terttu Honkala

Vilho Puro

Orpanan Kansi

Arja Kääriäinen

Paino

Tehokopiointi ky

SEURAMME JULKAISUT

Tampereen seudun sukututkimusseuran julkaisutoiminta on lähes yhtä vanhaa kuin seura itse: jo ensimmäisenä toimintavuotena 1979 ilmestyi ensimmäinen vuosikirja. Se ei ollut vielä kovin laaja, mutta jo toimintakauden 1981-82 vuosikirja käsitti kaksi nidettä.

VUOSIKIRJASSA julkaistaan seuran tilaisuuksissa pidettyjä esitelmiä. Tähän asti julkaistut yli 20 vuosikirjanidettä sisältävät yhteensä pitkälti toista sataa sukututkimusaiheista esitelmää.

Vuosikirjoissa julkaistaan myös seuran vuosikertomukset ja jäsenluettelot sekä luetteloita seuran omistamista kirjoista, kartoista ja lehdistä ym.

ORPANA alkoi ilmestyä vuoden 1981 alkupuolella. Nykyään se ilmestyy kaksi kertaa vuodessa. Orpana-lehti sisältää TSS:n jäsenten ja muidenkin sukututkimuksesta kiinnostuneiden henkilöiden kirjoituksia.

ERILLISJULKAISUSARJA aloitettiin vuonna 1985. Sarjan ensimmäinen julkaisu oli TSS:n sukututkijaluettelo. Seuraavina ilmestyivät Virtain ja Kaavin seurakuntien mikrofilmien sisällysluettelot. Esipolvitauluja on julkaistu 5 nidettä. Niiden neljällä ensimmäisellä niteellä on yhteinen erillinen Hakemisto. Viidennen niteen alussa on sen sisältämien taulujen perushenkilöiden luettelo. - Syksyllä 1991 ilmestynyt uusi TSS:n Sukututkijaluettelo on Erillisjulkaisusarjan kymmenes julkaisu.

Aluksi Tampereen seudun sukututkimusseuran koko julkaisutoimintaa hoiti vain yksi toimittaja, jonka apuna olivat puhtaaksikirjoittajat. Ensimmäistä toimittajaa **Kaarlo Haapasta** seurasi **Pasi Kuusiluoma**, häntä **Briitta Kekki**. **Marjatta Rintala** ja **Airi Salminen** olivat pitkäaikaisia puhtaaksikirjoittajia. - Vasta syksyllä 1988 perustettiin ensimmäiset julkaisutoimikunnat ja tehtävät jaettiin useammalle henkilölle. Nykyinen 4-henkinen julkaisutoimikunta aloitti työnsä joulukuussa 1989.

Milja Piepponen on jo vuodesta 1983 ansiokkaasti hoitanut seuramme julkaisujen myyntiä ja tilauksia.

Terttu Honkala

Kaikkivaltaisain Armollinen Kuningas!!!

Myönnetään

Tukholman linnassa 22.2. 1773.

Gustaf

*bi-falles
Hock luthus 16/2-1773
Gustaf*

Yhtä kykenemätön kuin olen osoittamaan sydämeni alamaista uskollisuutta Teidän Kuninkaallista Majesteettimme pyhää henkilöä kohtaan olen myös kykenemätön esittämään alamaisen ja kunnioittavan arvostukseni minuun kohdistunutta Kuninkaallista Armoa kohtaan kun Teidän Kuninkaallinen Korkeutenne on armossaankatsonut hyväksi korottaa minut vapaaherran arvoon ja säätyyn. Uskollinen alamainen joka on elänyt tehdäkseen itsensä Suuren Kuninkaan suosion arvoiseksi on näin saanut toiveensa toteutetuksi.

Kun kuitenkin lyhyen ajanjakson jälkeen harvat jälkipolvista tietävät miksi minun olemustani on niin erinomaisesti kunnioitettu, tämä aiheutuu siitä, että minulla ei ole ollut onnea jättää jälkeeni miespuolista jälkeläistä.

Mahtava Kuningas! Minun tilanteessani ei ole toivoa avioliitossani pojasta. Elämäni on eletty armossa ja onnessa ja olen nyt maan kuulu. Kuitenkin muutaman vuoden kuluttua ei löydy ketään joka muistaisi että oli ollut joku Boije, joka oli ollut Suuren Kuninkaan Kustaa III:n arvostama. Edellämämainittuun viitaten, jälkipolvien etua ajatellen, rohkenen syvimmin alamaisesti anoa, että Teidän Kuninkaallinen Korkeutenne suvaitsisi armollisesti suoda minun edesmenneen veljeni hovijahtimestarin Eric Gustaf Boijen lapsille vapaaherran arvon sekä, että he saisivat saman vaakunan, joka minulle armollisesti suodaan.

Kun Teidän Kuninkaallinen Majesteettinne on useita samanlaisia tapauksia hyväksynyt, rohkenen tehdä tämän alamaisen pyynnön paljon vakuuttuneempana kuin hakiessani Teidän Majesteettinne palvelukseen nyt ja tulevaisuudessa uhratakseni henkeni ja omaisuuteni puolestanne.

Alamaisinta kunnioitusta ja arvonantoa osoittaen Teille elämäni loppuun asti Kaikkivaltaisain ja Armollisin Kuningas,

Teidän Kuninkaallinen Majesteettinne

*cellar under den i gde
enki troppit. kigat
understet enki. kiverne
W.H. Boije*

Alamaisin ja uskollisin alamainen ja vapaaherra
H.H.Boije

Käännöstyön alkuperäisestä suoritti metsänhoitaja Orvo Lipponen.

MIKSI HANS HENRIK BOIJE LÄHTI TAMMERKOSKEN SEUDULTA?

Hans Henrik Boije syntyi suuren Pohjan sodan aikana Skälvikissä Ruotsissa. Hänen isänsä Anders Boije oli silloin sotavankina Ruotsissa. Isän sotavankeus kesti lähes 8 vuotta, mutta sodan jälkeen hän muutti Hans-pojan kanssa vuonna 1724 Tyrvännön Lepaalle. Siellä Anders Boije kuoli vuonna 1727 ja hänet haudattiin Hattulan kirkkoon. Hans palasi äitinsä luo Ruotsiin. Äiti oli tunnettua Ruotsin aatelia, Elsa Christina von Liewen.

Hans Boije meni armeijaan vapaaehtoisena ja otti osaa pikkuvihan taisteluihin Suomessa vuonna 1741. Valtiopäiville hänet oli valittu jo vuonna 1738, ja hän oli mukana kaikilla valtiopäivillä aina vuoteen 1772 saakka. Alkuaikoina hän kuului eversti Lagercrantzin johtamaan nuorten upseerien ryhmään, joka terrorisoi vastustajiaan valtiopäivillä.

Muutto Suomeen

Hans Boije, joka oli vuonna 1740 solminut avioliiton Anna Helena Hermelinin kanssa, alkoi vähitellen kiinnostua Suomen asioista. Hän näki maamme takapajuisuuden ja alkoi tehdä valtiopäivillä Suomea koskevia aloitteita, mm. pellavanviljelyn edistämisestä. Hän anoi armeijassa siirtoa Porin rykmenttiin ja muutti perheineen Suomeen syksyllä 1748. Tulomatkalla Ahvenanmerellä puhkesi myrsky, ja heidän 2 kuukauden ikäinen poikansa Erik Gustav kuoli. Tämä oli vanhemmille hirveä paikka, sillä heidän ensimmäinen poikansa oli kuollut syntyessään. Heidän irtaimistonsakin hävisi myrskyssä, joten pariskunta ei omistanut mitään tullessaan Suomeen. Vain anopin kanssa yhteinen talo oli Tukholmassa.

Suomessa Boijet olivat aluksi Suomenlinnassa. August Ehrensward oli vanha tuttava äidin suvun kautta, mistä saattoi olla apua.

Majuri Boijen virkatalo oli Kangasalan Franssila, ja Boijet muuttivat sinne. Vuonna 1751 Boije teki valtiopäivillä aloitteen kehruskoulun perustamisesta Suomeen. Joulukuussa 1752 hän aloitti koulun Franssilassa. Koska virkatalo oli koululle liian pieni, niin Boije vuokrasi Tammerkosken ratsutilan ja muutti koulun sinne 1753. Hän halusi laajentaa koulua, ja saikin kruunulta 30000 kuparitaalarin suuruisen määrärahan. Jostakin syystä ei Tammerkosken ratsutila kuitenkaan ollut sopiva koulun paikaksi,

ehkä jo Tammerkosken kauppala suunnillettiin. Boije osti Otavalan ratsutilan, ja kehrukoulun rakentaminen aloitettiin. Rakentajana oli kirkonrakentaja Antti Piimänen Turusta. Koulusta tuli ennennäkemättömän upea. Se valmistui vuonna 1759, tarkastettiin ja hyväksyttiin vuonna 1760. Koulua johtamaan Boije koulutti Gustav Aspin, joka suoritti tutkinnon Tukholman manufaktuurikonttorille.

Hyödyn aikakauden maaherra

Vuonna 1761 Hans Boije nimitettiin loistavin arvosanoin Hämeen ja Uudenmaan läänin maaherraksi. Sotilasarvoltaan hän oli nyt everstiluutnantti. Hänen virka-asuntonsa oli nyt Helsingissä, mikä oli menetys Tammerkosken seudulle. Maaherra joutui matkustamaan Messukylän, Helsingin ja Tukholman väliä. Helsinkiin hän kuitenkin ehti perustaa kasvitieteellisen puutarhan, paikalle missä nyt on Helsingin yliopiston kasvitieteellinen puutarha.

Vuonna 1757 Boije omisti Hatanpään, Tammerkosken ja Otavalan tilat. Vuoteen 1760 mennessä hän oli ostanut n.90 maatilaa. P.A.Gadd tuki hänen pyrkimyksiään antaen lausunnon, jonka mukaan Boijen tuli saada ostaa tiloja, jotta hän voi laajentaa taloudellisia yrityksiään. Boijella olikin suuret suunnitelmat Tammerkosken suhteen. Tänne oli tarkoitus perustaa oikein tehtaita, niinkuin Norrköpingissä oli tehty. Hatanpäässä olikin pieni kutomo. Boije halusi myös kehittää Hämeen maanviljelyä. Hän opetti kuivaamaan soita ja ojittamaan ja lannoittamaan peltoja. Hatanpäässä viljeltiin erilaisia hedelmäpuita ja vihanneksia. Silkkiäisperhosia varten oli istutettu 20 mulperipuuta ja Espanjasta oli tuotettu 158 espanjalaista rotulammasta. Puutarharenkejä oli 30.

Myssyt vastustajina

Hans Boije oli johtavia hattuja, vaikka hän välillä kuului myssyihinkin. Hänen väitetään toimineen kolmoisagenttina Venäjän, Englannin ja Ruotsin välillä, vaikka Ruotsin eduksi hänen piti vakoilla. Hänestä on sanottu, että hän oli tyypillinen Vapauden ajan politiikko. Siksi hänellä oli paljon vihollisia, varsinkin myssyissä.

Vuosien 1755-56 valtiopäivillä Boije toimi Salaisen valiokunnan puheenjohtajana. Salainen valiokunta oli kaiken vallankäytön keskus. Myssyt rupesivat ennen pitkää syyttelemään Boijea siitä, että hän olisi käyttänyt Otavalan kehrukoulua varten saamiaan rahoja muihin tarkoituk-

siin. Kaikenlaisia valheitakin he keksivät Boijesta ja kehruukoulusta. Kun myssyt pääsivät valtaan vuosien 1765–66 valtiopäivillä, niin koulu lakkautettiin ja Boijelta vaadittiin suuria korvauksia.

Kun hatut pääsivät uudelleen valtaan vuosien 1769–70 valtiopäivillä, he tarjosivat koulua takaisin Boijelle, mutta tämä ei sitä enää huolinnut, koska koulun rakennukset olivat ehtineet rapistua. Seuraavilla valtiopäivillä Boijen hyvä ystävä Lempäälän kirkkoherra Erik Edner teki aloitteen Tammerkosken kauppalan perustamisesta. Boije tuki tätä aloitetta. Kun hänen mielipidettään perustamisasiassa oli kysytty, niin hän oli sanonut kaikkien tietävän hänen intonsa viedä eteenpäin tärkeitä asioita.

Kuninkaan suosiossa

Hans Boije oli vuonna 1771 saanut vapaaherran arvon. Seuraavana vuonna Kustaa III teki vallankaappauksen, ja Boije oli häntä tukemassa. Hänet palkittinkin siitä. Hänet korotettiin Miekkatähdistön komentajaksi ja nimitettiin Valtiokonttorin presidentiksi. Vuonna 1773 Boije muutti takaisin Ruotsiin. Mutta kun kuningas Kustaa III teki Suomen matkansa vuonna 1775, niin Hans Boije oli mukana. Tammerkoskelle saavuttiin ja Hatanpään kartanossa yövyttiin Boijen vieraina. Siitä on vielä muistona kaksi kuusta, jotka Boije leikkautti sateensuojan näköisiksi ja joille hän antoi nimet Hattu ja Myssy. Myös Kuninkaankuja on saanut nimensä tästä vierailusta. Vierailun jälkeen Boije myi kruunulle Tammerkosken kartanon ja muut kaupungin perustamiseen tarvittavat maa-alueet. Kauppahinta oli 30000 kuparitaalaria. Daniel Hallin piirtämä asemakaava valmistui jo lokakuussa 1775, kaupungin perustamiskirja vahvistettiin 1.10.1779.

Hans Boije kävi vielä Suomessa, Vaasan hovioikeuden perustamistilaisuudessa vuonna 1776. Hän oli yksi niistä neljästä presidentistä, jotka kannattivat katosta kuninkaan yläpuolella. Ehkä hän kävi silloin vielä Tammerkoskellakin.

Viimeiset vuodet Ruotsissa

Muutettuaan Ruotsiin Hans Boije osti Tukholman läheltä Salemin kunnasta Högtorpin kartanon sekä lisäksi Labodan, Ormsetran, Hjelmsätran ja Käggebodan. Uuden viran lisäksi saattoivat Anna-tyttären naimapuuhat olla syynä Boijen äkilliseen Ruotsiin muuttoon. Ainoa tytär Anna Elisa-

beth oli syntynyt Kangasalan Franssilassa 17.6.1752. Ainoan lapsen aviomiehen täytyi olla vähintään aatelinen ja vapaaherra. Sellainen löytyikin: Carl Gustav Adlermarck. Tyttären häät pidettiin Högtorpissa 17.10.1776, sitten hääpari muutti sulhasen kotiin Hackstan kartanoon Enköpingsnäsiin. Siellä Adlermarckeille syntyi 29.4.1784 tytär, joka sai nimen Anna Charlotta Sofia. Tämä meni aikanaan naimisiin ministeri, vapaaherra Göran Ulrik Silverhielmin kanssa, mutta avioliitto oli lapseton. Siihen päättyi Hans Henrik Boijen sukuhaara. Mutta hän oli adoptoinut Erik-veljensä lapset. Heistä nuorin, vapaaherra Bengt Axel Boije muutti Suomeen, Tyrvännön Lahdentaan kartanoon. Bengt Boijella oli 11 jälkeläistä.

Hans Boije siirtyi eläkkeelle vuonna 1778. Siinäkin oli riitaa, hänellä oli vihamiehiä loppuun asti. Eläkkeelle siirtyessään hän myi Hatanpään kartanon kaikkine irtaimistoineen ja osti Salemin kunnasta kolme maatilaa: Ladvikin, Stora Lidebyn ja Bockholmssättran. Mutta loppu alkoi lähestyä. Ennen kuolemaansa Hans Boije myi suuren maaomaisuutensa vävyleen Carl Adlermarckille.

Hans Henrik Boije kuoli 2.10.1781 Högtorpissa Salemin kunnassa. Hän oli Tammerkosken partailla asustaneista henkilöistä merkittävimpiä, kuuluisin Boije af Gennäsin suomalais-saksalaisesta aatelissuvusta.

Kun Hans Henrik Boije kirjoitti Tammerkosken tilan kruunulle myynnistä maaherra Rappelle Turkuun, niin hän toivoi maaherran toimivan sillä tavoin, että kaupungin perustajaa muistettaessa voitaisiin muistaa sekä häntä että maaherraa. Liekö toivomus toteutunut?

Boije-suvun vaakuna.

KIRJOJEN KIERTOJA - PAPERIEN PALUUTA

Matti ja Sirkku Koittolan kirjastoon tutustumassa

Olimme pitämässä kokousta Matinmäessä, Sirkku ja Matti Koittolan kotona. Niinkuin aina ennenkin, niin nytkin silmät hyväilivät heidän suuren kirjastonsa hyllyrivejä. Kokouksen päätyttyä saimme tilaisuuden tutustua hyllyjen sisältöön tarkemmin.

Olohuoneen hyllyissä on kaunokirjallisuutta, mm. pitkät rivit Joenpellon, Waltarin, ja Pääntalon kirjoja, vanhoja venäläisiä klassikoita ja uusien virolaisten kirjailijoiden teoksia. Alakerran hyllyjä täyttävät vanhat kirjat ja kirjaset, jotka tavalla tai toisella liittyvät historiaan. On elämäkertoja, koulujen matrikkeleja, paikallishistorioita tai muuten vain vanhoja kirjoja ja aikakauslehtiä.

Kirjasto kasvaa

Sekä Sirkku että Matti ovat olleet lapsesta saakka kiinnostuneita kirjoista. Ensimmäiset kirjat on hankittu jo ennen sotia. "Kun lukemiseen kipinän saa, niin kyllä se tauti on ja silloin alkaa kerätä kirjoja, jotka vähänkin kiinnostavat", sanoi Matti. Molemmat ovat saaneet niitä myös kotoaan. Varsinkin Sirkun vanhemmat ovat olleet ahkeria lukijoita sekä eno, jonka jäämistöstä Vilppulasta on saatu osa. Paitsi tavallisin kirjakauppaostoin kirjastoa on kartutettu myös antikvariaateista, huutokaupoista, jopa jätepaperikeräyksestäkin.

Kun päivä rauhoittuu ja kaikki työt ovat ohi, on tapana lukea vielä tunti pari vuoteessa ennen nukkumista. Viimeisiä Sirkun lukemia kirjoja ovat olleet Barbara Winckelmanin kirjat, Chagalin elämäkerta ja Suomen suuriruhtinaskunta, joka värikkäästi kuvaa viime vuosisadan elämää.

Matin lukeminen kohdistuu enemmän dokumenttikirjallisuuteen, historiaan ja lähteiden etsimiseen. Romaanit ovat pääasiassa iltalukemisena. Tällä hetkellä on hänen yöpöydällään prof. Liljan Antiikin ajan tarinoita. Edelliset kirjat olivat Ruijasta, kveenien vaiheista kertova romaani ja keisarien ja kuninkaiden kultaseppä Agathon Fabergen elämäkerta. Historiaa siis nekin.

Kirjojen määrä ei ole tiedossa. Joitakin vuosia sitten Matti laski, kuinka monta kirjaa on hyllymetrillä ja sen mukaan hän päätyi noin pariintuhanteen teokseen. Jonkinverran on tullut sen jälkeen lisää.

Alakerran aarteita

Sirkun puuhaillessa keittiössä alakerran kirjaston esittely jäi Matin tehtäväksi.

Matti kerää pääasiassa historiallista kirjallisuutta. Hän kertoi joskus saaneensa sel-

laisia kirjoja, joiden olemassaolosta ei ollut ennestään tietoa. Ne ovat jossain tulleet vastaan ja niihin on pitänyt heti tarttua. On tullut halu saada kirja itselleen. Jos en tuota nyt hanki, toista tilaisuutta ei tule. "Ei täällä suuria harvinaisuuksia ole", hän sanoo, "mutta moniin hankkimiini kirjoihin en ole törmännyt toista kertaa."

Vanhin kirja on Philosophie der Geschichte der Menschheit vuodelta 1785. Tämän hankinnalla on oma historiansa. Pirkkalan Naistenmatkan Kurikan talon kasvattipoika oli aikoinaan opiskelua varten hankkinut paljon kirjallisuutta. Hän kaatui sodassa ja taloa pitänyt suku sammui. Siellä järjestettiin pari vuosikymmentä sitten huutokauppa. "Menin sinne ensimmäisenä. Kirjat olivat lattialla suurina kasoina. Pääsin sisään ennen huutokauppatilaisuuden alkua ja keräsin itselleni nipun kirjoja. Kun tilaisuus alkoi, tein huutokauppasääntöjen mukaan tarjouksen niistä, eikä kukaan siihen lisännyt, ja minä sain kirjat mukaani. Tämä kirja oli tuossa kokoelmassa." Tekstin ohessa on kuvia tämän sekä eräiden muiden vanhojen teosten nimiölehdistä.

Suurin osa kirjoista on lähdeoteoksia, henkilöhistorioita ja sukutarinoita, joita sukututkija tarvitsee. Pitäjänhistorioissa ja Suomen historiaa käsittelevissä teoksissa on joskus tullut vastaan omaan sukuun liittyviä tietoja, henkilöitä ja hyviä yksityiskohtia. "Siellä esivanhemmat, sedät ja tädit seikkailevat omalla sarallaan sotilaina tai maanviljelijöinä tai muissa tehtävissä. Tällaisten kirjojen tutkimisesta Suomen historiaan kiinnostuu aivan eri tavalla, kun sinne saa omat sukulaisensakin sohlaamaan muiden joukkoon", kertoi Matti.

Kiinnostavia ovat myös suomalaiseseen kulttuuriin vaikuttaneiden henkilöiden elämäkerrat. Ne eivät ole lähteitä sukututkimukseen, mutta ovat mielenkiintoisia kertomuksia henkilöistä, jotka ovat Suomea kehittäneet eri aloilla. Heidän elämäkertojaan on hyllyissä runsaasti.

Luonto on hänestä myös kiinnostavaa, kun saa elää lähellä sitä, mutta sitä käsittelevää kirjallisuutta ei kovin paljon ole.

Kokoelmassa on myös opaskirjasia, kuten Järjestävä käsi taloudessa eli emännän ohje, käytännöllisiä osoituksia keittiön ruokavarain ynnä muun hoidosta 1873, Pietari ja sen ympäristö - matkaopas suomalaisille 1913, Suomen maanopas ynnä johdatuksen kanssa yhteiseen maatietoon sunnuntaikouluin tarpeiksi K.A.Finkeliukselta Vaasassa 1848 (maantietokirja), Turun Tuomiokirkko 1890 (opaskirja, sisältää mm. kirkkoon haudattujen sukujen vaiheita), Selitys lähetystoimen kartalle 1876 (selvitys lähetystoiminnasta). On vuoden 1899 asevelvollisuuskutsunta Hämeen läänissä (luettelo kutsuntaan joutuvien asevelvollisten nimistä) samoin vuodelta 1903, joka oli toinen vuosi, jolloin kutsuntalakkoja pantiin toimeen.

Asiakirjojen ihmeellisiä vaiheita

Matilla on myös vanhoja asiakirjoja, joista hän kertoo näin: "Vanhat asiakirjat ovat luku sinänsä. Tapaamme joskus läheisiä sukulaisia tietämättä sukulaissuhteesta mitään. Myös paperit voivat kiertää ympyrää ja tulla joko takaisin tai saavuttaa vihdoin lopulli-

Ehdottoman Raittiuden Seuran
kirjoituksia N:o 4.

Tuomio

langeitettu kapakassa.

Raittiuden kirjoitus.

Suomentaant A. M.

Toinen painos.

Turussa,

Turun Kirjapainon Osakeyhtiö, 1884.

Ehdottoman Raittiuden Seuran kustannuksella.

Hinta: 5 penniä.

Suomen Maanopas,

ynnä

Johdatuksen kanssa

Yhteiseen Maa-tietoon,

Sunnuntai-Kouluin

tarpeeksi.

A. M. Finelinkselta.

Wasaissa, 1848.

Präntetty P. M. F. Lundbergin Kirjapainossa.

Sivuilla 9 ja 11
näytteitä Matin aarteistosta

Valokuvat:

Vieressä Matti kertoo: "Tästäkin vanhasta Suomen Kuvalehdestä löytyi artikkeli, joka valaisi juurieni historiaa."

Sivulla 11.
Matti ja Olavi pitämässä juttu-
tuokiota nauhurin kuunnellessa
tarkkana.

sen käytön, niinkuin Vilho Puron ja minun tapauksessa.

Olin parikymmentä vuotta sitten mukana, kun Tampere-seura keräsi jätepaperia. Kiinnostuin eräästä Hyhkyn talon paperivarastosta, mikä meille keräyksessä luovutettiin. Konstaapeli Saarnivaara oli asunut pitkän aikaa Hyhkyssä ja rakentanut sinne omakotitalon. Sekä hän että hänen vaimonsa olivat kuolleet ja tytär luovutti jätepaperia, jota piharakennuksessa oli aikamoinen määrä järjestelemättömänä kasana. Huomasin heti, että siellä on jotain muutakin kuin vain ihan tavanomaista jätepaperia.

Paperit vietiin ensin Pirkkalan Pereen latoon välivarastoon odottamaan edelleenkuljetusta. Kävin seuraavana päivänä niitä tutkimassa ja löysin sieltä aika paljon asiakirjoja, vanhoja sanomalehtiä, nyt jo 100 vuotta vanhoja yksityiskirjeitä sekä virkakirjeitä ja etsintäkuulutuspapereita, joita poliisille oli kertynyt. Niistä saattaisi joku löytää täydennystä omiin sukututkimuksiinsa. Poliisi oli siihen aikaan hyvin tärkeä virkamies. Hän toimitti perunkirjoituksia, haastoi käräjiin ja ajoi monella tavoin ihmisten, varsinkin kirjoitustaidottomien asioita. Asiakirjoja oli sitten vuosikymmenien saatossa jäänyt nurkkaan ja lopuksi jätepaperikeräykseen. Pengoin niitä järjestelmällisesti Pereellä ja toin melkoisesti tavaraa kotiin. Näihin saakka olen niitä tutkinut, mutta en ole kaikkea vielä järjestykseen saanut.

Joukossa oli erään jalasjärveläisen suvun perunkirjoja, kauppakirjoja ja muuta enemmän tai vähemmän virallista paperia. Pohdin, millä tavalla sellainen aineisto oli tänne Hämeeseen joutunut. Kerran Vilho Puro ilmestyi meille ja tuli puheeksi Jalasjärvi. Sanoin, että minulla on jotain jalasjärvisiä papereita, voisivatko ne olla sinulle tuttuja. Vilho sanoi papereita tutkittuaan, että melkein sydän pompahti, kun oman suvun papereita löytyi näin yllättäen. Ihmeellistä on papereiden kulku. Asiakirjojen arvoituskin selvisi, kun Vilho tiesi, että Saarnivaaran toinen vaimo oli jalasjärveläisiä. Sikäläisiä papereita oli tullut tänne, koska poliisi oli todennäköisesti hoidellut vaimon sukulaisten asioita. Sukulaiset eivät olleet kaivanneet papereita ja ne olivat jääneet tänne ja nyt ne ovat täällä tallessa.

Saarnivaara saattoi olla myös Pispalan palokunnan perustaja. Löysin perustamistilaisuudessa pidetyn puheen, jossa on Pispalan VPK:n syntysanat. VPK hankki varoja toimintaansa keräyksillä ja arpajaisilla. Täällä onkin iso nippu keräyslistoja, joilla kerättiin voittoja Pispalan ja Hyhkyn kylien VPK:n arpajaisia varten. Esimerkiksi heinäkuun 17. päivänä 1898 ovat lahjoituksia tehneet mm. emäntä Simola, Manuela Blomberg, Ester Wallin, Johan Westerberg, Talaska, Tilta Hartikkala jne. On myös mainittu, mitä kukin on antanut. Olen ajatellut luovuttaa nämä joskus vaikka Pispalan Moreenille."

Vanhoja lehtiä

Paljon on Koittolan kirjastossa myös aikakauslehtiä ja kotiseutu- ym. yhdistysten toimittamia joululehtiä. Monet 1920-30-lukujen lehdet ovat Saarnivaaran peruja. Vilpula on saatu jonkin verran ja lisäksi niitä on ostettu numero sieltä toinen täältä. Lehti on nypätty antikvariaatista, kun on tullut vastaan, ihan vain mielenkiinnon vuoksi.

PELLERVO

N:o 0.

Lehti ilmestyy kerran
kuussa vähintään 24
sivuisena.
TILAUSHINTA
postissa
1:22 pnia vuodelta.

Väinö Agelson
Pellervo Seuran
sihteeri
vastaava toimittaja.

Toimituksen
osote
HELSINKI
Telefoni 29 62.

1899.

Ideen
zur
Philosophie der Geschichte
der Menschheit

von
Johann Gottfried Herder.

— Quem te Deus esse
Iussit ex humana qua parte locatus es in re
Disce — Perf.

Erster Theil.

Nisa und Leipzig,
bey Johann Friedrich Hartnoch.
1785.

Suomen Maalaisväestön Osuustoiminnan Edistämiseksi

Järjestävä käsi taloudessa

eli

Emännän ohje.

Käytännöllisiä osotuksia

Keittien, Ruokavärien y. m. m. hoidossa.

Kirjottanut ja Nuotkin emännille omistanut

A. de Frefe.

Suomentanut

S. A.

Helsingissä,

J. C. Frenckellin ja Pojan tykönä, 1873.

G. W. Edlundin kustannuksella.

Näin Matille on tullut tietämystä siitä, mitä Suomessa on julkaistu. Kokoelmassa on mm. 1891 painettu Koitar. Se on kulttuurilehti, jossa on mm. Juhani Ahon kirjoituksia. On Pellervon 0-numero, Pohjatuuli - IKL:n kirjallisuustaiteellinen julkaisu n:o 1/1934, Ylioppilaslehden Turun numero 13/1928, Vapaussoita vuodelta 1937, Maanpuolustusnuoriso, Hakkapeliitta, Lääkäri-invaliidi 1937, Itsenäinen Suomi 1931, Päivä - viikkolehti suomalaista kulttuuria varten 1907, Helsingin Kaiku -kuvallinen viikkolehti, Suomalainen työmies, Tulenkantajat, Kyläkirjaston kuvalehti 1903, Kyläkirjaston kuvalehden joulunumero 1905 Kyläkirjasto n:11/1877, Neljä hengellistä virttä - arkkivirsiä 1874 ja useita kymmeniä muita erinimisiä lehtiä sekä yksittäisinä kappaleina että vuosikertoina.

Vilppulan muistoja

Sirkun vaari ja vaarin isä ja viimeksi eno pitivät kauppaa Vilppulan asemalla, joten samassa kiinteistössä oli kauppa kolmen sukupolven ajan. Enon oli varsinainen lukutoukka. Hän oli ostanut ja saanut lahjaksikin paljon kirjoja. Niitä oli hyllyt täynnä ja sen lisäksi kauppamakasiineista löytyi jotain. Joukossa on paljon kevyttäkin kirjallisuutta, joka on alkuaan ilmestynyt lehtien jatkokertomuksina 1920-30-luvuilla. Lukijat leikkasivat lehtien alakerrassa olevat pätkät talteen ja sidotuttivat ne kirjansitomoissa kirjoiksi.

Enon kuoleman jälkeen löytyi Vilppulasta muutakin mielenkiintoista siitä huolimatta, että siellä oli edellisten kuolemantapausten jälkeen ollut jo huutokauppoja. Ullakolla oli laatikoissa ja lattialla kirjojen lisäksi papereita. Niistä löytyi mm. yksityiskirjeenvaihtoa. Vanhimmat kirjeet, joita muutama päivä sitten on ruvettu uudestaan lukemaan, on lähetetty 110 vuotta sitten Hausjärven Ryttylästä Vilppulaan. Sirkun vaarin isä oli aikoinaan rakentamassa rautatietä ja ihastui samalla radan varressa asuneeseen Ryttylän kartanon Hietalan torpan tyttöön, jonka toi sitten emännäksi Vilppulaan.

Yksityiskirjeiden lisäksi löytyi vuosisadan alusta varmaan kaikki tuohon Lindforsin kauppaan lähetetyt tukkukauppojen laskut. Niitä on lähes kaikilta sen ajan Tampereen kauppiailta. Näissäkin on monella tavalla mielenkiintoisia papereita. Se on samalla paikallishistoriaa. On mukava todeta, millaista tavaraa on ollut kauppialla siihen aikaan myytävänä ja millainen on ollut hintataso. Sekatavarakaupan valikoima on tietysti ollut monipuolinen. On myyty savukkeita, kintaita, housunnappeja, lampun laseja, kivitauluja, peilejä, piippuja ym.

Tässä oli pieni katsaus siihen monipuoliseen aineistoon, mitä Matti ja Sirkku Koittolan kirjasto sisältää. Se on erilaista kuin korukansiin sidottujen kirjasarjojen täyttämät hyllyt. Lisää hyllytilaa on tekeillä, sillä koko varastoa ei ole nykyisiin saatu mahtumaan.

Olavi Kallioniemi

KUN PUNTILAN JUHO MUSTIALAAN LÄHTI

Äitini isä Juho Nehemias Nehemiaanpoika syntyi Hauhon Miehoilan Juntulassa 4.1.1870. Kun hän oli 2-vuotias, niin hänen isänsä, 29-vuotias Nehemias-isäntä kuoli äkillisesti sairauskohtaukseen. Juhon Robert-veli Roope oli silloin 1-vuotias. Toinen veli, Oskari, syntyi 8 kuukautta isänsä kuoleman jälkeen. Muutaman vuoden kuluttua poikien Matilda-äiti, joka oli Hauhon Wuolijoen tyttäriä, avioitui uudelleen. Uusi aviomies oli Tuomas Reinholdinpoika Peissu Pälkäneen Salmentaan kylästä. Perhe asui aluksi Juntulassa, mutta pian se annettiin vuokralle ja muutettiin uuteen kotiin, Hauhon Lehtelän Puntilaan.

Matildalle ja Tuomalle syntyi kahdeksan lasta, joten kahden avioliiton lapsia oli Puntilassa yhteensä 11. Kaikki he kasvoivat täysikasvuiksi ja ainakin useimmat heistä käyttivät Puntila-nimeä sukunimenään. Myös käytettiin Puntila-nimen muunnelmia, kuten Puntinen, Pundinen ja Puntiala. Ensimmäinen sukunimilaki tuli Suomessa voimaan vasta vuonna 1921. Sitä ennen oli nimen muunteleminen kyllä mahdollista.

Kun Puntilan lapsiparven esikoinen Juho Nehemias oli 18-vuotias, niin hän päätti lähteä kotoa. Koska isäpuolen kanssa tuntui olevan vaikeuksia, niin Juho päätti hakea Mustialan maanviljelysopiston alemmalle osastolle.

Mustialan maanviljelysopisto oli perustettu Suomen Talousseuran toimesta entisen kuninkaankartanon alueelle Tammelaan vuonna 1837. Opiston ylemmällä osastolla eli agronomiosastolla annettiin vuosina 1865-1908 korkeinta maatalousopetusta, mutta se siirrettiin sitten Helsingin yliopistoon. Alempaa osatota, jonne Juho Puntila haki, nimitettiin voutiosatoksi. Se oli käytännöllis-tietopuolinen maanviljelyskoulu, jossa opiskeluaika oli tavallisesti 2 vuotta.

Mustialan maatalousoppilaitoksen oppilashakemuksia säilytetään Hämeenlinnan maakunta-arkistossa. Sieltä selviää, että Juho Puntila oli toukuussa 1888 laatimaansa hakemukseen liittänyt kuusi liitettä:

Kansakoulun päästötodistuksen jäljennös oli tärkeä liite. Juho oli saanut päästötodistuksensa Hauhon seurakunnan kansakoulusta kesäkuussa 1884, käytyään tätä koulua 11 lukukautta. Edistysten keskiarvo oli 9,1, ja kympejäkin oli viisi kappaletta.

Lääkärintodistus täytyi hakea Hämeenlinnasta saakka. Kaupunginlääkäri

Lennard Hedlund todisti ruotsin kielellä Johan Nehemias Puntilan olevan terve ja omaavan hyvän ruumiinrakenteen. "Papinkirjan" sai Hauhon pappilasta ja Hauhon kunnallislautakunnan esimies todisti, että Juho tulee saamaan oman talouden (talon) haltuunsa. Maataloustöihin osallistumisesta todisti maanviljelijä A. Mattila: "Talollisen poika Juho Nehemias Puntinen tämän seurakunnan Lehtelän kylästä on ollut Isäpuolensa maanviljelystyössä koko ikänsä paitsi sen ajan, kun hän on käynyt kansakoulua, sekä on kyllin vahva maanviljelystyön toimittamiseen."

Koska Juho Puntila oli Mustialaan hakiessaan vielä alaikäinen, niin hän tarvitsi holhoojansa suostumuksen. Holhooja-eno, valtiopäivämies Robert Wuolijoki, päiväsi "täydellisen myönnytyksensä" Helsingissä toukokuun 11. päivänä 1888.

Näin olivat tarvittavat hakemuksen liitteet koossa. Hakemus osoitettiin Mustialan opiston johtajalle, joka oli siihen aikaan maisteri Carl Anders Zitting. Talollisen poika Juho Puntila kirjoitti säätyläisjohtajalle ajan tavan mukaisesti, kohteliaasti ja nöyrästi:

K.K. HERRA TIREHTÖÖRI JA RITARI

Tämän kautta pyytää allekirjoittanut nöyrimmästi päästä vapaaoppilaaksi Mustialan maanviljelysopiston alemmallen luokalle. Tätä tarkoitusta varten saan tähän liittää todistukseni taidostani, iästä, maineesta y.m. - Nöyrästi pyytäen sulkea itseni oppilaita valittaessa Kunnioitettavan Tirehtöörin ja koko opettajakunnan suosioon.

*Nöyrimmällä kunnioituksella
Juho Nehemias Puntinen
Tilallisen poika Hauholta
Hauho 9 päivä toukokuuta 1888*

Juho Puntilan Mustialassa kirjoittama aine "Ensimmäiset havaintoni Mustialasta" on säilynyt ja se on nykyään Juhon pojantytären hallussa. Siinä Juho kertoo, että saatuaan Mustialasta myöntävän vastauksen hakemukseensa, hän "rupesi laittamaan itseään matkalle":

Lokakuun 31 päivän aamulla varhain lähdin matkustamaan Mustialaa kohden, jona päivänä en ehtinyt matkani perille, sillä keli oli huono ja minun täytyi olla yötä eräässä kestikievarissa noin 2 peninkulmaa Hämeenlinnasta matkani päämaalia kohden. Seuraavana aamuna päivän valjetessa lähdin taas jatkamaan matkaani, ja kun mainitusta yömajastani olin matkustanut noin 2½ kestikievarin väliä, niin saavuin Tammelan kirkolle, josta kääntyy tie Mustialaan. Tässä tienhaarassa on tolppa, johon on piirretty Mustialan vaakunamerkki, sekä Mustialaan osoittavaan tiennäyttäjään sana "Mustialaan". Käännyttyäni tälle tielle ja vähän matkaa sitä ajettuani rupesi näkymään muhkeita rakennuksia sekä tiilistä että puusta, niin että oli edessäni juuri kuin pieni kaupunki. Ainoastaan hetki enää ja niin olin matkani perillä. Vietyäni hevosen talliin,

johon olin tallimieheltä saanut luvan, saattoi järjestäjä minut erääseen huoneeseen asumaan, jossa ei ollut vielä muita kuin yksi vanhempi oppilas. Tämä oli erittäin ystävällinen minulle, vaikka emme toisiamme ennen olleet nähneetkään. Hänen seurassaan kävin katselemassa talon paikkoja, muun muassa härkätallissakin, jossa minä oikeen ihmettelin siellä olevia suuria härkiä, joita en ollut koskaan ennen nähnyt.

Käydessäni myös navetassa, tallissa ja meijerissä y.m. tapasin hyvän järjestyksen, joka minua suuresti miellytti. Mutta kun illalla menin ruokahuoneeseen, niin sielläkös vasta oli outoa. Ruokahuoneen pahalle haiseva ilma sekä vanhempien oppilaitten kertomukset ruoan valmistustavasta veivät minulta ruokahalun kokonaan sillä kertaa, niin että rupesin jo ajattelemaan: "On mahdotonta tehdä työtä tällaisella ruoalla".

Vaikka Juho Puntilan ensimmäiset ruokalakokemukset Mustialassa olivatkin synkät, niin hänen opintonsa näyttävät päässeen hyvin alkuun. Kahden vuoden kuluttua, 17.10.1890 "oppilainen Mustialan maanviljelysopistossa, Juha Nehemias Puntiala" sai päästötodistuksensa. Siinä oppiaineet, joita oli teoreettisia ja käytännöllisiä, oli arvosteltu sanallisesti. Oppiaineita oli yhteensä viisitoista. Juho Puntila sai niistä yhdeksätoista korkeimman arvosanan eli kiitettävän.

Työpaikkakin löytyi heti: Vanajan Parkulla tarvittin työnjohtajaa. Talon isäntä oli edellisenä vuonna kuollut yllättäen äkillisesti. Koska vainaja oli naimaton ja lapseton, talon perivät hänen sisaruksensa. Nuorin heistä, Matilda Parkku, joka oli naimaton, oli joutunut ottamaan talon hoitoonsa. Toisilla sisaruksilla oli omat taloutensa muilla paikkakunnilla. Kun Juho Puntila tuli taloon, niin Matilda Parkku oli juuri tekemässä viimeisiä sisarosuuksien lunastussopimuksia ja pääsi pian hakemaan itselleen lainhuudatusta koko taloon.

Työnjohtaja Juho Puntila ja emäntä Matilda Parkku olivat vähän sukua toisilleen. He olivat pikkuserkusten lapsia, vanhojen perihämäläisten talonpoikaissukujen jälkeläisiä. Kaukaisemmissakin sukupolvissa heille on löytynyt yhteisiä esivanhempia.

Kesällä 1891 Matilda Parkku ja Juho Puntila vihittiin. Matilda oli silloin 36-vuotias, Juho 21. Nuoresta Juhosta tuli Vanajan Parkun isäntä ja hän rupesi käyttämään Parkku-nimeä sukunimenään. Pian hänestä tuli Vanajan kunnallislautakunnan esimies, ja lukuisia muitakin luottamustoimia kertyi. Juho Parkun kerrotaan aikoinaan olleen paikkakuntansa keskeisimpiä henkilöitä.

8/144

Underlysknad Rådmästare antagen å egne och öfrige till samma Sots för-
sande intresser såsom, Kammerfisker Läkare Immanuel Wilhelm Mattsson Tull-
roos, från Petrusky i Örebro Län, nu för år till till när Solhat på
vid Örebro kompani af indelta Fänks 6. Skarpskytte Batalion, emot för-
jande villkor och förmåner nämnda.

1. Erhålles Soldaten Wilhelm Kellroos, efter givande Aprobation af oss för-
som fästas Förmåner 150 Riksdaler, för en genast betalas som Rådel
fäggas mynt.

2. Erhålles Soldaten Wilhelm Kellroos, deputat af oss ålagna för oss till bef-
va Rådel Fästas, Tre Sunnor Råg, Tre Sunnor Korn, och Tre Sunnor Pater-
ter, samt två Låda fullad fisk, och två Låda goda, två rep halms, för en
Inmätaren enlägges kvartaliter, och penningarna vid varje halft år slut
eller halft penninge Summan då Soldaten går till mötet.

3. Ålaga nu oss att till Wilhelm Kellroos utan afstämning bestå alla Rådel
och uppfylla som till nämnda Fäst af Sots intresser enfordras.

4. Ålaga att Soldaten Wilhelm Kellroos, att uppfylla för ålagna och an-
stämning, samt uppfylla alla de befattningar hans förmåner genom ålaga
som att jämmedelt förfäres. Örebro den 5. Decembris 1854.

Johan Anderson Lipton

111

Med ofvannämda Contract förklarar jag mig till alla delar nöjd, och
förbinden mig att de deri bestämde villkor uppfylla. Ut Lipton.

Wilhelm Mattsson Tullroos

Bevitnas

7

Pitäjänseppä
Lipton

G. A. Bergman

1850 - LUVUN RUOTUSOTAMIES

Parisen vuotta sitten sain tutustua erään naapurini runsaasti vanhoja asiakirjoja sisältävään kotiarkistoon. Siellä huomiotani kiinnitti mm. 1800-luvun puolivälin ruotusotilaskontrahti. Sain sen lainaksi, lähempää tarkastelua ja kopioimista varten.

Ruotsinvallan aikaanahan näitä ruotusotilaita oli vähintään yksi joka kylässä, ja heidän nimiään vilahtelee usein kirkollisissa lähteissäkin. Mutta ruotusotamies 1850- ja 1860-luvuilla on harvinaisempi ja vähemmän tunnettu. Edellä mainitussa pestisopimuksessa ei ole mitään otsikkoa ja se on ruotsinkielinen. Poikani Antin avustamana onnistuin sen suomentamaan, ja se on seuraavanlainen:

Allekirjoittanut ruotumestari hyväksyy täten omasta ja toisten samaan ruotuun kuuluvien osakkaiden puolesta pitäjänseppä Wilhelm Matinpoika Kellroosin Pehulan kylästä Orihveden pitäjästä kymmeneksi vuodeksi sotilaaksi ruotuumme Orihveden komppaniaan, joka kuuluu Kuudenteen Suomalaiseen Tarkk'ampujapataljoonaan. Seuraavia ehtoja ja etuja vastaan, nimittäin:

1. Tämän tultua hyväksytyksi sotilas Wilhelm Kellroos saa meiltä sovitun pestirahan viisikymmentä (50) ruplaa hopeassa, mistä nyt heti maksetaan viisi ruplaa käsirahaa.
2. Sotilas Wilhelm Kellroos saa sen lisäksi meiltä vuosittain palkkaa yksitoista ruplaa hopeassa, kolme tynnyriä ruista, kolme tynnyriä ohraa ja kolme tynnyriä perunoita, samoin kaksi leiviskää tuoretta kalaa ja kuusikymmentä leiviskää heiniä, sekä kaksi köydelistä olkia. Näistä vilja maksetaan neljännesvuosittain ja raha jokaisen puolenvuoden lopussa, tahi puolet rahasummasta silloin, kun sotilas lähtee kokoontumispaikalle.
3. Me kaikki sitoudumme siihen, että hankimme Wilhelm Kellroosille ilman korvausta kaikki vaateparselit, jotka palveluslautakunta ruotuosakkailta vaatii.
4. Sotilas Wilhelm Kellroos on velvollinen käyttäytymään kunniallisesti ja säädyllisesti, sekä täyttämään kaikki esimiestensä hänelle antamat käskyt.

Jonka me kaikki täten vakuutamme. Orihvesi 5 p. joulukuuta 1854.

Juho Antinpoika Sipilä
(puumerkki)

Ylläolevaan sopimukseen katson minä puolestani olevani kaikinpuolin tyytyväinen, ja sitoudun sen ehdot tarkasti täyttämään. Paikka ja aika niinkuin yllä.

Wilhelm Matinpoika Kellroos
(puumerkki)

Todistavat:
A.T.Grönfors
ylläolevan kirjoittanut

G.A.Birgman

Asiakirja herätti mielenkiintoni, ja halusin selvittää tarkemmin sen taustoja sekä kyseisen ajan tapahtumia. Mainittakoon, että sopimuksen tehnyt sotilas ei ole millään tavoin sukulaiseni, tämä kirjoitelma on vain niitä sukututkimusharrastuksen "oheistuotteita". Sen verran on kuitenkin siteitä tuohon suuntaan, että vaarini isoisä on ollut torpparina näiden tapahtumien aikaan tässä Lyytikälän talossa, jonka isäntä Juho Antinpoika Sipilä asiakirjassa ruotumestarina (muiden ruotuosakkaiden edusmiehenä).

Minkä vuoksi sotamiehiä tuohon aikaan pestattiin?

Ruotujakoinen Suomen armeija oli hajotettu jo vuonna 1809, ja keisari oli seuraavana vuonna antanut lupauksen, että sitä ei kutsuttaisi kokoon viiteenkymmeneen vuoteen. Syynä ruotuarmeijan henkiinherättämiseen 1850-luvulla oli Itämainen sota eli Krimin sota (1853-56). Silloin Turkki ja sen liittolaiset Ranska, Iso-Britannia ja Sardinia sotivat Venäjää vastaan. Tätä sotaa käytiin nimensä mukaan pääasiassa Krimillä, mutta koska Suomi oli silloin Venäjän alainen, kohdistettiin vihollisuuksia myös meidän maahamme.

Tämä sota muistetaan meillä paremminkin "Oolannin sotana". Jo vuoden 1854 keväällä ja alkukesästä vihollisen laivasto oli tehnyt tuhoja rannikoillamme pommittamalla kaupunkoja sekä polttamalla satamissa laivoja ja varastoja. Tunnetuimmat tämän sodan aikaiset tapahtumat maassamme olivat Bomarsundin linnoituksen pommitus ja valloitus kesällä 1854, sekä Viaporin pommitus seuraavana vuonna. Viaporia eli Suomenlinnaa eivät ranskalais-englantilaiset laivasto-osastot kuitenkaan saaneet valloitettua. Sekä Bomarsund että Viapori olivat pääasiassa venäläisen sotaväen miehittämiä.

Vaikka luvattua viittäkymmentä vuotta ei vielä aivan ollutkaan kulu-
nut ruotuväen hajottamisesta, niin sodan uhan vuoksi ja kansan puolustustahtoon lujittamiseksi keisari Nikolai I määräsi kesäkuussa 1854, että vanhan ruotujakoisuuden pohjalta perustetaan kaksi suomalaista tarkk-
ampuja-pataljoonaa. Määrää lisättiin kuitenkin pian. Vuoden 1855 loppuun mennessä pataljoonia oli määrätty perustettavaksi kaikkiaan yhdeksän, mutta vain viisi ehdittiin varustaa täysin valmiiksi ennen sodan päätymistä. Maassamme oli ennen näiden ruotupataljoonien perustamista venäläisen sotaväen lisäksi vain vähäisiä värvättyjä suomalaisia joukkoja.

Nämä 600 miehen vahvuiset ruotupataljoonat koottiin siten, että vain joka toinen ruotu hankki sotamiehen. Avukseen se sai toisen ruodun va-

kanssiveron. Pataljooniin tuli tietenkin ruotusotamiesten lisäksi tarvittava määrä upseereita, aliupseereita, virkamiehiä ja käsityöläisiä. Kokonaisvahvuus oli 739 miestä.

Tällainen oli myös Hämeenlinnan 6. Suomalainen Tarkk'ampujapataljoona, johon Wilhelm Kellroos pestautui. Suomalaisia joukkoja oli aseissa sodan aikana lähes yksitoistatuhatta miestä. Ruotupataljoonissa oli n.6000, ja värvättyissä joukoissa (Suomen kaartti, Krenatööritarkk'ampujapataljoona ja Meriekipaasi) vajaa 5000 miestä. Maassamme olevia venäläisiä joukkoja lisättiin myös sodan aikana, enimmillään niiden vahvuus lienee ollut n.50000 miestä.

Sisämaasta kootut ruotupataljoonat eivät tiettävästi juurikaan osallistuneet taisteluihin. Sitävastoin Turun, Vaasan ja Oulun lääneistä kootut kaksi ensimmäistä pataljoonaa sekä venäläiset joukot joutuivat rannikkoa puolustaessaan kahakoihin vihollisen kanssa ja kärsivät menetyksiäkin.

Hämeenlinnan ruotupataljoona oli sodan aikana koossa ja majoitettuna osittain Hämeenlinnassa, osittain Lounais-Hämeen pitäjissä. Pataljoonaa harjoitettiin ahkerasti, ja se osallistui vartiopalvelukseen Hämeenlinnassa. Varsinaisiin sotatoimiin sen ei mainita osallistuneen. Sodan päätyttyä 1856 pataljoona laskettiin kotiseudulle ruoduilleen, mistä heidät kutsuttiin vuosittain n. 6 viikkoa kestäviin harjoituksiin. Miehistövahvuus pienennettiin 400 mieheen ja pataljoonan 160-miehinen reservi lakkautettiin. Vuonna 1857 pudotettiin pataljoonan vahvuus 320 tarkk'ampujaan. Tällöin oli esim. Orivedeltä enää 8 miestä Hämeenlinnan pataljoonassa.

Suomen ruotuväkipataljoonat lakkautettiin keisarillisella päätöksellä lopullisesti vuonna 1867. Seuraavana vuonna jaettiin erokirjat viimeisillekin ruotusotilaille.

Millainen mies oli ruotusotilaaksi ryhtynyt Wilhelm Kellroos?

Katselin jonkin verran Wilhelm Kellroosin elämänkulkua kirkollisista lähteistä. Hän oli syntynyt lampuodin poikana Längelmäen Leväslahden Einolassa 4.8.1829. Pestiä ottaessaan hän oli 25-vuotias. Syntymäpäjästään Wilhelm oli jossakin vaiheessa siirtynyt Kuhmalahdelle. Sieltä hän muutti vuonna 1848 Vaasaan, kuparisevän oppiin. Siellä hän alkoi ajan tavan mukaisesti käyttää ruotsinkielistä sukunimeä Kellroos. Kuparisevän oppilas (Kopparslagare Lärlingen) Wilhelm Kellroos otti vuoden 1851 alussa muuttokirjan Vaasasta tarkoituksenaan muuttaa Ouluun. Josta-

kin syystä hän ei mennytkään sinne, vaan tuli Orivedelle, ja jätti tuon muuttotodistuksensa kirkkoherralle 12.2.1851. Asumaan hän asettui aluksi Orivedenkylään, kelloseppä Antti Naaraojan luokse.

Muuttokirjan mukaan Wilhelmi on osannut lukea jotenkuten. Kristinopin hän on ymmärtänyt yksinkertaisesti ja käynyt rippikoulun asianmukaisesti. Rokotussarakkeessa on kysymysmerkki. Hän oli oikeutettu käymään ehtoollisella ja oli rehellinen ja hyvämaineinen. Lisäksi hän oli naimaton ja vapaa menemään avioliittoon.

Ehkä Wilhelmin tarkoituksena oli saada kelloseppänoppia uudelta isännältään. Oleskelu Naarajoen torpassa ei kuitenkaan jäänyt pitkäaikaiseksi. Wilhelm solmi 17.11.1851 avioliiton piika Anna Loviisa Kustaantyttyären kanssa, ja nuoripari muutti vielä saman vuoden lopussa viereiseen Parpolan taloon. Tittelinä Kellroosilla oli edelleen "kupariseppän oppilas". Hänen vaimonsa Anna Lovisa oli syntyisin talollisen tytär Oriveden Toritunkylän Äijäseltä, mutta hän oli palvellut piikana muutamia vuosia eri taloissa. 1852 Wilhelm ja Anna muuttivat naapurikylään Pehulaan, Nopparin taloon. Täällä Wilhelmin ammatiksi on merkitty pitäjänseppä, ja hän on siis kohonnut pitäjänkäsityöläisten arvostettuun joukkoon.

Pari kolme vuotta seppä Kellroos teki sepäntöitä paikkakuntalaisille Nopparin talossa. Ehkä töitä ei ollut riittävästi, koska hän, kuten edellä olemme nähneet, pestautui sotilaaksi joulukuussa 1854. Perhekin oli kasvanut: samana vuonna oli syntynyt poika Reinhold (Reino).

Seuraavana vuonna tapaammekin jo tämän perheen ruotuisäntänsä talossa Lyytikkälän Sipilässä. Wilhelmillä on nyt rippikirjassa tittelinä Rote Sold ja Kopparsl. lärl., eli ruotusotilas ja kupariseppän oppilas. Sipilässä perhe asui vuoteen 1859, jolloin Wilhelm vapautui armeijan kirjoista. Kaikilta ruotusotilasvuosilta Wilhelmillä on ehtoollismerkintöjä, joten hän ei liene ollut "sotareisussa" yhtäjaksoisesti pitkiä aikoja.

Sipilästä Kellroosin perhe muutti vähäksi aikaa Onnistaipaleen Mattilaan. Siellä asuessaan Wilhelm oli rippikirjaan merkitty entiseksi sotilaaksi (F.d.sold.). Seuraavassa talossa hänen ammatikseen on jälleen merkitty seppä. Tästä lähtien tämä ammattimerkintä pysyy perheen muutellessa talosta toiseen. Niiden kymmenkunnan vuoden aikana, mitä perheen elämää kirkonkirjoista seurasin, perhe muutti ainakin seitsemän kertaa. Nähtävästi seppä ja sotilas Kellroos oli melko levoton mies eikä oikein tuntunut löytävän omaa paikkaansa maailmassa. - Perheen myöhempiä vaihteita en ole tutkinut.

Ruotusotilaan palkkaedut 1850-luvulla

Ruotusotilaan ammatti oli noina aikoina taloudellisesti melko hyvä. Näin voidaan päätellä, kun verrataan sotilaskontrahdissa mainittua pestirahaa sekä vuotuisen raha- ja luontaistuotepalkan arvoa muutamiin saman ajan perunkirjoista ja huutokauppapöytäkirjoista poimittuihin hintatietoihin.

50 ruplan pestiraha oli melkoinen rahasumma tuolla vuosikymmenellä, jolloin maksettiin seuraavanlaisia hintoja:

hyvä hevonen	20-25 ruplaa	tynnyri ruista	5-7 ruplaa
lypsylehmä	10-15 "	tynnyri kauraa	2-3,5 "
emälammas	10 "	hopeinen taskukello	7 "
iso sika	3-4 "	paloviinapannu	2-3 "
pieni sika	2 "	musta silkileninki	5 "

Sotilaan vuoden rahapalkalla 11 ruplalla olisi voinut ostaa esim. lehmän, vuoden kolmella ruistynnyrillä olisi saanut hevosen jne.

Aikakauden mittapuun mukaan voidaan Kellroosin perheen ruotusotilasvuosien aikaista elintasoa pitää melko hyvänä. Vastapainoksi pitää tietenkin asettaa se, että sotilaan ammatti on sentään melko riskialtis. Hän saattaa joutua sotaan, sairastua siellä, haavoittua tai pahimmassa tapauksessa kaatua.

Kerrotaan, että tämän ajan ruotusotilaat eivät juuri muihin töihin osallistuneet, elelivät vain kotona ollessaan "herroiksi" ruotutalojensa kamareissa. Eivät halunneet sotilastorppaa asuttavakseen, vaikka sellainen olisi ollut mahdollista saada. Eräät sotilaiden vaimotkin halusivat, että heitä kutsuttaisiin rouvaksi.

Talollisille tämä ruotuväen uudelleen henkiinherättäminen oli melko raskas rasitus. Hehän olivat vuodesta 1810 lähtien maksaneet vain ns. vakanssiveroa, korvaukseksi valtiolle siitä, että heidän ei tarvinnut enää pestata ja palkata sotilaita. Ruodun vuotuinen vakanssivero oli n. 16 ruplaa. Sotilaan pestäminen ja vuotuisen raha- ja luontaistuotepalkan maksaminen tuli paljon kalliimmaksi.

KIRJALLISUUTTA:

Hirn, Märta

Oolannin sota 1854-1855. Porvoo 1956.

Hämeen historia III:1. Hämeenlinna 1966.

Korkama, Erkki ja Roudasmaa, Stig

Tapparasta tankkeihin. H:linnan varuskunnan historia. Joensuu 1988.

Wallin, Väinö (Voionmaa)

Itämainen sota Suomessa. Porvoo 1904.

KAMPPARIN ISOTALON ISÄNNÄT JA EMÄNNÄT 1700-LUVUN ALUSTA 1980-LUVULLE

- I Jaakko Mikonpoika, synt. 1600-luvun lopulla
-puoliso Valpuri Urföntytär Tala, Laukeela, synt. 1.5.1692
-vihitty 7.7.1718
- II Urfö Jaakonpoika, synt. 22.3.1721
-puoliso Maria Antintytär Kankaanpää, Urjala, synt. 7.10.1711
-vihitty 1.11.1742
- III Juhonpoika, synt. 16.12.1743
-puoliso Liisa Tuomaantytär Pusa, Hakkiila, synt. 10.7.1749
-vihitty 10.6.1772
- IV Juhonpoika, synt. 29.1.1777
-puoliso Brita Jaakontytär Iso-Kassari, Mellola, synt. 28.5.1780
-vihitty 31.3.1803
- V Juhonpoika, synt. 30.2.1804
-puoliso Anna Justina Juhontytär Sipilä, Alastaro, Tammiainen, synt. 3.2.1815
-vihitty 28.6.1836.
- VI Heikki Juhonpoika, synt. 6.5.1837
-puoliso Serafia Jeremiaantytär Maijala, Savikoski, synt. 24.1.1843
- VII Olga Adolfina Heikintytär, synt. 23.3.1884
-puoliso Kaarlo Honkaniemi, synt. 16.6.1891
- VIII Kaarlo Olavi Honkaniemi, synt. 20.10.1918
-puoliso Kirsti Juulikki Rikkonen, synt. 17.2.1924
- IX Maija Juulikki, synt. 1953 Liisa Kristiina, synt. 1955
Leena Marjatta, synt. 1956 Jaakko Olavi, synt. 1956

ISOJAKO SUOMESSA JA URJALAN PITÄJÄN KAMPPARIN KYLÄSSÄ

Sarkajako ja vainiopakko

Keskiajan lopulla alettiin Ruotsi-Suomessa kruunun aloitteesta siirtä pellon ja niityn sarkajakoon. Tämän jaon tarkoituksena oli jakaa pellot ja niityt kyläläisten kesken siten, että jokaiselle talolle tuli sen veroluvun mukainen osuus. Jako suoritettiin useaan aitaukseen, ja jokaisessa aitauksessa oli kullakin kylän talolla yhtä suuri määrä pitiä, kapeita sarkoja. Saman talon sarka oli joka aitauksessa yhtä leveä ja se leveyden määräsi talon veroluku. Muita ojia ei ollut kuin aitauksia eli lohkoja kiertävät piiriojat. Vain matalat vesivaot eroittivat naapurusten sarat toisistaan. Sarkojen suuri lukumäärä selviää esim. Juhani Saarenheimon Vanhan Pirkkalan historiasta. Hän mainitsee Pirkkalan kylän kolmessa vainiossa vuonna 1769 olleen kaikkiaan 566 sarkaa. Kylässä oli 14 taloa, joten jokaisella talolla oli n.40 sarkaa.

Sarkajakoon liittyi ns. vainiopakko, joka tarkoitti sitä, että kylän kaikkien viljelijöiden oli yhteisellä peltolohkollaan suoritettava kaikki viljelytyöt samanaikaisesti. Yhteisellä lohkolla piti myös kaikkien viljellä samaa viljalajia.

Sarkajaon ja vainiopakon haittoja:

- Kulku omalle peltosaralle oli hankalaa, koska naapurin peltoa ei saanut tallata.
- Rikkaruohot, kasvitaudit ja tuholaiset levisivät helposti jokaiselle peltosaralle.
- Korjuu suoritettiin samanaikaisesti, mutta erilaisen muokkauksen, lannoituksen ja kylvösiemenen vuoksi sato kypsyi epätasaisesti.
- Huonosta ojituksesta johtuen pellot olivat usein happamia ja tästä syystä heikkoja sadontuottokyvyltään.

Pitkään jatkunut sarkajako joutui 1740-luvulla vihdoinkin arvostelun kohteeksi. Sen katsottiin olevan este taloudelliselle yritteliäisyydelle ja sen tilalle ryhdyttiin etsimään parempia vaihtoehtoja.

Isojakoasetus

Ajatuksen Ruotsi-Suomessa suoritettavasta isojaosta herätti valtakunnan maanmittauslaitoksen päällikkö Jakob Faggot vuonna 1746 ilmestynees-

sä teoksessaan "Svenska lantbrukets hinder och hjälp" (Ruotsin maatalouden esteet ja apu). Siinä Jacob Faggot esitti ajatuksen, että kukin tila saisi tulevassa jaossa osuutensa mahdollisimman harvoina lohkoina, mieluummin vain yhtenä. Vuosien 1755-56 valtiopäivillä isojakoasia oli tärkeimpiä käsiteltäviä kysymyksiä. Vuonna 1756 Suomen rajakomission insinööriupseeri Fredrik Jacob Nordencreutz jätti valtiopäiville muistion, jossa hän esitti seuraavaa:

Hämeessä, jonka jo aikoja sitten olisi pitänyt olla (Suomen maakunnista väkirikkain ja hedelmällisin, on sekä koti- että ulkotilusten jako pieniin sarkoihin eli aurinkojako yleisin, minkä vuoksi kaikkialla tapaa ojittamattomia, happamia peltoja ja niittyjä vailla aitausta, eikä maan raivausta siihen sopivilla ulkotiluksilla tapahdu, sillä kun talonpoika haluaa kasketa ja määräysten mukaisesti pyytää katselmusta jollakin takamaasarallaan, luvaten tehdä kasketta peltoa, mikä on ehtona kaskeamisluvan saamiselle, ei tätä hyvää peltomaata sittemmin kuitenkaan lupauksen mukaisesti voi käyttää hyödyksi; sillä sen jälkeen kun hän on polttanut kaskan ja saanut sadon, muut naapurit jättävät viereiset sarkansa edelleen kasvamaan metsää, joko sen tähden, etteivät katso metsän olevan kyllin suurta kaskettavaksi tai siksi, että kaskeaminen ei heidän mielestään muuten kannata. Koska sarat eivät yleensä ole 20 à 25 kyynärää leveämpiä, ei maksa vaivaa aidata ja ojittaa niitä... Mutta jos jokaisella olisi tiluksensa yhdessä paikassa, ja sillä, joka haluaa kylän maat isoonjakoön, oikeus saada vaatimuksensa läpi, talonpito olisi aivan toisella kannalla.

Koko valtakuntaa koskeva isojakoasetus annettiin 5.4.1757, erityisesti Suomea koskeva asetus 27.7.1762. Jakotoimituksia edistämään ja valvomaan säädyt asettivat Turun ja Porin lääniin sekä Uudenmaan ja Hämeen lääniin talousdeputaatiot. Nämä toimivat sovinto-oikeuksina, mutta tuomiovaltaa ei niillä ollut. Jos jakotoimituksissa syntyi riitoja, niin kihlakunnanoikeus ratkaisi ne. Vuosien 1765-66 valtiopäivillä deputaatiot lakkautettiin ja valvonta siirtyi läänien maaherroille.

Isojakotoimitukset pääsivät Pohjanmaalla ensimmäiseksi alkuun, heti asetuksen antamisen jälkeen. Uudistukset aiheuttivat siellä ainakin aluksi tiukkaakin vastustusta. Laihialla mainitaan pitäjäläisten kirkkoherransa Samuel Wacklinin johdolla yksimielisesti asettuneen vastarintaan. Seurauksena tästä kirkkoherra Wacklin sai tuntuvat sakot ja hän joutui lisäksi vuodeksi virkavapaalle.

Jakotoimitukset ja niiden valvonta

Tulossa olevaa suururakkaa suorittamaan piti saada lukuisa joukko päteviä maanmittareita. Heistä oli kuitenkin suuri puute, ja jakotoimitukset käynnistyivät siksi varsin hitaasti

Keväällä 1760 saatiin Hämeeseen seitsemän komissiomaanmittaria. He

saivat kruunulta palkkansa, mutta maanomistajat velvoitettiin korvaamaan heidän ylöspitonsa.

Vaikka työnsä aloittaneilla maanmittareilla oli työtä kylliksi, niin Faggot keräytti heillä tietoja niistä pitäjistä, joissa he työskentelivät. Näitä tietoja olikin jo vuonna 1760 kuudestakymmenestä viidestä Suomen pitäjästä.

Suomessa työskentelevien maanmittareiden päällikkönä toimi Efraim Otto Runeberg. Hän oli syntynyt 29.7.1722 Drottningsholmissa Ruotsissa ja kuoli 19.1.1770 Vaasassa. Hän muutti Suomeen vuonna 1750, aluksi linnoituskonduktööriksi Viaporiin, mutta nimitettiin jo samana vuonna Suomen maanmittauskomission johtajaksi. - Liekö saanut virkansa siksi, että hänen puolisonsa oli Jacob Faggotin tytär Hedvig.

Runebergin tehtävänä oli, paitsi alaistensa työskentelyn valvonta, myös heidän opastamisensa pitäjänkertomusten laatimisessa. Hän saikin Ruotsin tiedeakatemian palkinnon teoksestaan "Beskrifning öfver Laihela Socken 1758".

Käytännössä jakotoimitus alkoi sillä tavoin, että maaherra määräsi maanmittarin käymään jakokunnan rajat nimismiehen ja kahden lautamiehen kanssa. Kuulutuksella kutsuttiin naapurikylienkin maanomistajat paikalle, jotta hekin saisivat tarvittaessa tuoda mielipiteensä julki.

Jakotoimitus oli pantava toimeen, jos yksikin jakokunnan osakkaista sitä vaati.

Maanmittari suoritti tavallisesti ennen rajankäyntiä jakokunnan tilusten mittauksen ja kartoituksen. Työtä tehtiin toukokuusta Hermannin päivään, jolloin talonpoikien oli ryhdyttävä heinätöihin. Kartoitusta jatkettiin vielä loka-marraskuussa. Tilusten jyvitys eli niiden sadon tuottokyvyn mukainen luokitus suoritettiin maanmittarin ja kahden puolueettoman lautamiehen toimesta.

Jakotoimituksien tultua suoritetuiksi ryhdyttiin talojen rakennuksia siirtämään pois tiheistä ryhmäkylistä, uusien peltolohkojen läheisyyteen. Vuoden 1757 asetuksessa ei mainita vielä talojen siirroista mitään, mutta jo vuonna 1775 määrättiin, että maanmittarin olisi kehotettava kyläläisiä siirtoihin. Maanjako-oikeus sai vuodesta 1780 ratkaista, mitkä kylän talot olisi siirrettävä. Kun pitkään oli totuttu asumaan suurissakin kylissä hyvin lähekkäin, ei muuttoihin sivummalle juurikaan ollut halukkuutta. Jos joku lopulta suostui muuttamaan, velvoitettiin kyläläiset avustamaan muuttoon ryhtynyttä naapuriaan.

Maanjako-oikeudet joutuivat vuodesta 1766 lähtien ratkomaan jakotoimitusten yhteydessä esiintulleita erimielisyyksiä. Maanmittari haastoi

riitakumppanukset käräjille ja jos ei oikeuden ratkaisu tyydyttänyt, oli valitus osoitettava kuninkaalle.

Isonjaon täydentämiseksi aloitettiin vuonna 1848 ns. uusijako, joka jatkui Hämeessäkin aina tämän vuosisadan alkupuolelle asti.

Jakotoimitukset Urjalan pitäjän Kampparin kylässä

Urjalan pitäjän jakotoimitukset aloitettiin Kampparin kylässä. Minkä vuoksi juuri täältä, siitä ei kirjoittajalla ole tietoa. Voisi olla mahdollista, että eräs asianosaisista, Honkolan herra Harald Furuhjelm olisi arvovallallaan vaikuttanut tähän.

Kampparin kylän jakotoimituksista kertoo vuonna 1782 piirretty kartta sekä varsin laaja ja yksityiskohtainen jakopöytäkirja vuodelta 1785. Näitä säilytetään Hämeen läänin maanmittauskonttorissa Hämeenlinnassa, ja kirjoittajalla on niistä kopiot.

Viran puolesta ovat Kampparin toimitusta vuonna 1785 olleet suorittamassa nimismies Fredrik Adrian Elers, lautamiehet Eerik Matinpoika Immalala ja Tuomas Juhonpoika Näppinen sekä komissionimaanmittari Gustaf Adolf Ziden. Asianosaisina maanomistajina olivat paikalla Honkolan herra Harald Furuhjelm, Jaakko Matinpoika Köppilä, Jaako Matinpoika Uotila ja Matti Mikonpoika Lähti. Jaossa olevien suurimpien maa-alueiden omistajina olivat läsnä ratsutilallinen **Juho Yrjönpoika Isotalo** ja perintötilallinen **Matti Matinpoika Vähätalo**. Juho Yrjönpojan sisko Maria Yrjöntyttö oli Vähätalon Matti Matinpojan puoliso, joten jako tapahtui suurimmaksi osaksi näiden sukulaistalollisten kesken.

Jakotoimituksen yhteydessä sovittiin, että Vähätalon rakennukset siirrettiin muualle, koska ne olisivat jääneet Isotalon peltojen keskelle. Siirtämiseen myönnettiin aikaa kuusi vuotta. Isotalokin joutui siirtämään muutamia rakennuksia, jotka olisivat jääneet liian lähelle naapurin peltoaitausta.

Kampparin kylän historiaa

Kamppari näyttää varsin kauan olleen vain yhden tilan kylä. Tämän ainoan tilan ensimmäinen omistaja on ollut Ambrosius Kamppari, joka mainitaan maankatselmusmiehenä Urjalassa vuonna 1508. Tila jaettiin hänen poikiensa Erkki Prusinpojan ja Olavi Prusinpojan kesken ennen vuotta 1539. Olavi Prusinpoika ja Erkki Prusinpojan poika Mikko Erkinpoika ovat toimineet maankatselmusmiehinä vuosina 1547–65.

Jaetut tilat saivat nimet Isotalo ja Vähätalo eli Villamo. Isotalo muodostettiin ratsutilaksi vuonna 1694, ja se on jatkuvasti ollut samalla suvulla. Isotalon kuudennen isännän Heikki Juhonpojan (s.1837) veli Vihtori Juhonpoika on kirjoittajan isoisa.

Vähätalon perintötila oli saman suvun hallussa usean sukupolven ajan. Viime vuosisadan lopulla se siirtyi Honkolan kartanon omistukseen.

Kampparin kylän isojaon maanmittari G.A.Zidén

Urjalan ja Lempäälän alueella hoiti isojaon jakotehtäviä komissionimaanmittari Israel Grundström. Kampparin kylän jakotoimituksen suoritti hänen sijaisenaan komissionimaanmittari Gustaf Adolf Zidén, joka oli suorittanut maanmittaustutkinnon vuonna 1779. Zidén oli työskennellyt lankonsa Johan Kristian Wirzénin apulaisena Iisalmessa ja Pieksämäellä. Myöhemmin, vuonna 1787, Zidén nimitettiin komissionimaanmittariksi Kuopion lääniin. Tämän toimen ohella hän toimi myös sotakomissaarina.

Gustaf Adolf Zidén (31.5.1759 - 12.5.1808) oli syntynyt Ruotsilan tilalla Tyrvällä ja kuoli Iisalmessa. Hänen vanhempansa olivat pataljoonan saarnaaja, myöhemmin Jomalan kirkkoherra, Jaakko Zidén ja Kristina Juliana Enholm. Jaakko Zidén omisti puolet Tyrvään pitäjän Ruotsilan tilasta vuodesta 1749, ja myöhemmin koko tilan. Leski Kristina Juliana omisti tilan miehensä kuoltua vuoteen 1783, jolloin se siirtyi vävyllle, komissionimaanmittari Johan Kristian Wirzénille.

Gustaf Adolf Zidénin ensimmäinen puoliso oli Saara Sofia Prochman ja toinen puoliso serkkunsa tytär Anna Regina Grönström.

Mainittakoon, että Gustaf Adolf Zidén oli Runebergin kuvaaman ja 27.10.1808 Koljonvirralla kaatuneen Jaakko Henrik Zidénin setä. Jaakko Henrik syntyi vuonna 1785, jolloin hänen setänsä oli toimittamassa isojakoa Kampparilla. Hän kaatui vajaa puoli vuotta setänsä kuoleman jälkeen.

Kirjallisuus:

Arajärvi, Kirsti

Urjalan historia I. Tampere 1973.

Hämeen historia III/2. Hämeenlinna 1976.

Kuusi, Sakari

Isojako Suomessa vuosina 1757-1809. Porvoo 1933.

Mäntylä, Eero

Hattulan historia. Hämeenlinna 1976.

Saarenheimo Juhani ym.

Vanhan Pirkkalan historia. Tampere 1974.

Suomen historian dokumentteja. Juva, Mikko ym. (toim.) Helsinki 1968.

Suomen maanmittarit 1628-1928. Nimi- ja henkilöluettelo. Helsinki 1929.

Suvanto, Seppo

Sääksmäen kihlakunnan keskiaikaiset maakunnankatselmusmiehet.

Tampere. Tutkimuksia ja kuvauksia V. Tampere 1957.

Tommila, Päiviö

Suomen historiankirjoitus: Tutkimuksen historia. Porvoo 1989.

Uusi Sukukirja II. Helsinki 1951.

AMEEN PIRUT

Tyrvään Murrekirjassa Lauri Simonsuuri on haastatellut Elli Holloa:

LS: No onkos muita tällöisiä paikkoja joista on kerrottu että on kuultu tai nähty jottain erityisempää tai jossa hevonen on pirättänyt tai ...?

EH: Kyllä niitä tualla Vesilahressa (Krääkkiön kulmalla) on semmottet Ameem piruk kans oikein... ennen mailmassa hyppeli.

Siälä nähtiin sualla juniaki menevän järvellä ja, kaikennäkösiä. Riihenkiukaakkon hajos ittellänsä.

Juu, ja hännättömät rotat kiipeili, puihin.

LS: Ai, niitä sanottiin..?

EH: Ameem piruks.

LS: No mistäs tällöiset pirut oli ilmestyny?

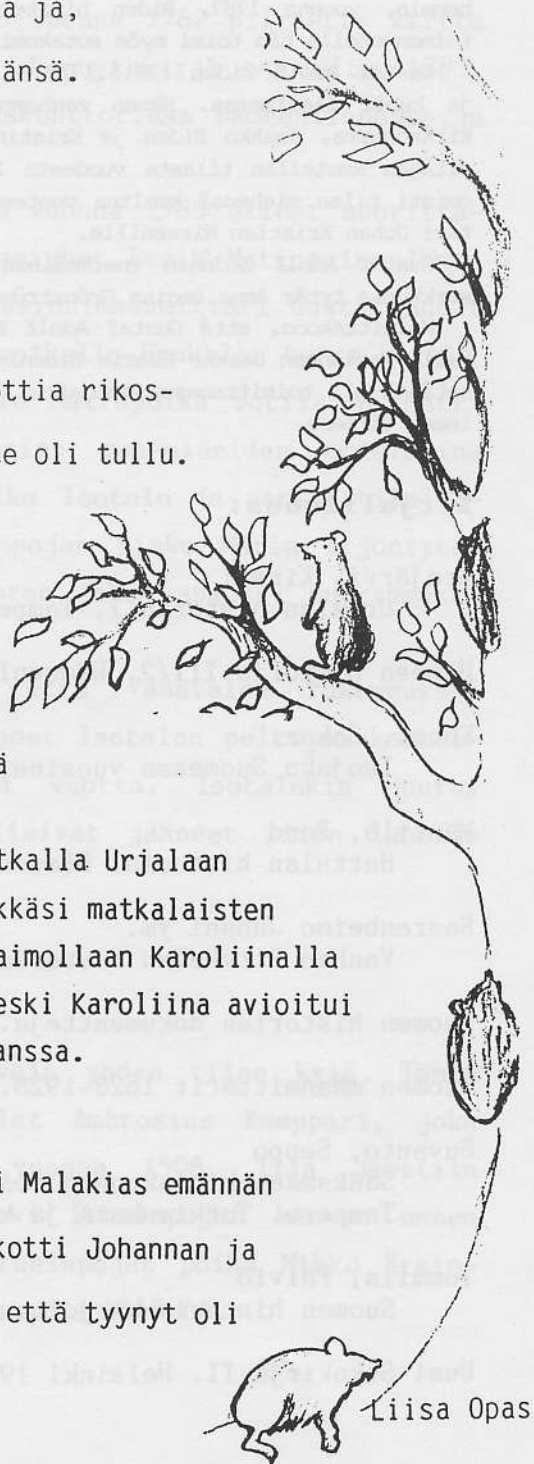
EH: No siälä ov vissiij jottain tapahtunus semmottia rikos-asioita joskus niin, ne siittä...siittä sitte oli tullu.

Amee-suvussa on sukupolvelta toiselle kerrottu murhatarinaa, mikä lienee saanut pirun liikkeelle eri muodoissaan ja paikkakuntalaiset näkemään aaveita. Kuulin tarinan 96-vuotiaalta Fanny Hedmannilta o.s. Amee. Fanny kuoli kesällä 1991 Nokian vanhainkodissa.

Vuonna 1858 Adam Amee oli renkinsä kanssa matkalla Urjalaan myllylle. Perukirjan mukaan tuntematon mies hyökkäsi matkalaisten kimppuun ja surmasi Adamin. Adamilla ja hänen vaimollaan Karoliinalla oli kolme tytärtä: Emma, Johanna ja Mariaana. Leski Karoliina avioitui uudelleen Tyrväältä kotoisin olevan Malakiaan kanssa.

Fanny Hedman:

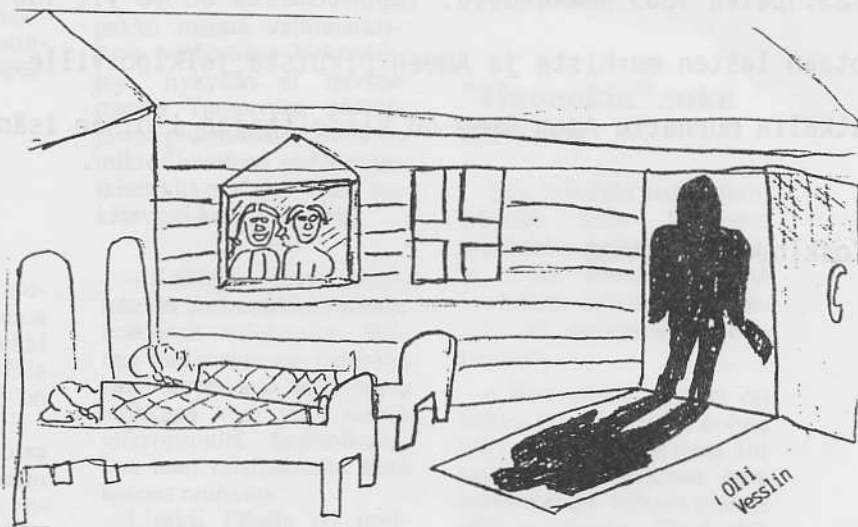
"Kun pappa kuoli sieltä pirtin puolelta, lähetti Malakias emännän viemään kuolinilmoitusta Tyrväälle. Malakias pakotti Johannan ja Mariaanan pakarin sänkyyn ja hakkas niitä, niin että tyynyt oli

veressä. Malakias otti lapset kainaloonsa ja lähti viemään kaivolle.

Tytöt huusivat: Kyllä me muutenkin kuolemme, älä meitä kaivoon heitä.

Malakias oli sahanut kaivon palkit irti ja pudotti tytöt kaivoon. Kylältä oli tullut nainen katsomaan Malakiaan ja Karoliinan pikkupoikaa. Malakias osti naiselle liivikankaan, ettei tämä todistaisi häntä vastaan. Rimmin isäntä käräjöi, muttei Malakias saanut mitään rangaistusta.

Vesilahden kirkkoherranviraston antamassa virkatodistuksessa sanotaan:

Johanna s. 29.10.1854 Vesilahti, kuoli 23.7.1865. Kuolinsyy drunknad.

Mariaana s. 18.8.1858 Vesilahti. Kuolinpäivä ja kuolinsyy sama kuin Johannalla.

Emma Ameella ja hänen puolisollaan Esaias Henriksonilla oli 11 lasta.

Elli Hollo kertoi minulle, että Ameer-järvestä oli löydetty verisiä höyheniä. Karoliina oli kuolinvuoteellaan nähnyt murhatut tyttäret valkeissa vaatteissa kultakruunut päässä.

Tuntuu uskomattomalta, että seitsemän ja yksitoistavuotiaat tytöt putoavat vahingossa samana päivänä kaivoon. Halusiko Malakias omille lapsilleen suuremman perintöosuuden? Mikä on tarua ja mikä totta? Varmaa on, että tytöt kuolivat heinäkuun 23. päivä 1865 hukkumalla. Tapahtumasta on jo yli 130 vuotta, mutta yhä kerrotaan lasten murhasta ja Ameen piruista jälkipolville.

Myllymatkalla murhattu Adam Ameer on kirjoittajan isoisän isän veli.

Raili Koskinen o.s. Ameer

**EDULLISESTI AMMATTIMAISTA
TUTKIMUSAPUA
SUKUTUTKIMUKSIINNE**

TMI P.T. KUUSILUOMA

PL 11, 20501 TURKU, P. 921-351435

– Joku voi kysyä, mitä hyötyä on ottaa selville tuhannen ihmisen henkilötiedot ja pönttää ne päähänsä. Mutta tämä ei ole minulle enää pelkkä harrastus: esisät tuntuvat ikään kuin puhuvan tuolta vuosisatojen päästä, miettii Eila Wihtiälä.

Eila ei kuulu niihin, joille suku on pahinta. Hän on aloittanut perehtymisen sukusala salaisuuksiin jo vuosikymmeniä sitten. Sukututkimus on osa Eilan jokapäiväistä elämää.

Menneistä tuli eläviä

Eila Wihtiälän into sukusala tutkimiseen on perua aivan lapsuudesta. Kaikki alkoi siitä, kun pikku-Eila ymmärsi, että ihmisillä on isovanhemmat.

– Minulla et ollut elossa isovanhempia. Kun rupesin asiaa miettimään, niin ensimmäiseksi halusin tietää, millaisella hellalla isän mummu oli keittänyt ruokaa. Yhtäkkiä menneistä ihmisistä tuli eläviä, muistellee Eila Wihtiälä.

Tällä hetkellä Eilan valtavassa sukutaulussa on yli tuhat nimeä, yhdeksän sukupolvea. Nimet eivät ole vain tekstiä pahvin päällä, vaan nimet liittyvät ihmiskohtaloihin, elävään ja eläneeseen todellisuuteen.

Eila Wihtiälän mukaan kuka tahansa voi periaatteessa tehdä sukututkimusta – jos vain jaksaa. Tutkiminen vaatii muutakin kuin intoa, se on paljolti sisukasta puurtamista, jota tunne siivittää.

– Joku tuolla sisällä pakottaa selvittämään asioita. Kyse on paljon tunteesta. Pelkkä harrastus tämä ei voi koskaan olla, kiteyttää Eila. Ennen kuin voi liittyä esimerkiksi Tampereen seudun sukututkimusseuraan, on pohjaksi käytävä sukututkimuskurssi. Tarpeellisen gra-

fologian eli käsialatutkimuksen kurssin on Eila Wihtiälä käynyt Tampereen yliopistossa. Muutoin sutuisista ja vanhoista käsialoista on miltei mahdotonta ottaa selkoa. Pahitteeksi ei myöskään ole välttävä ruotsin kielen taito.

Eila Wihtiälä korostaa, ettei kyseessä ole mikään halpa harrastus.

– 50 ja 60 -luvuilla oli pakko mennä valtionarkistoon penkomaan kirkonkirjoja, nykyään ei tarvitse mennä Tampereen pääkirjastoa pidemmälle. Siellä on mikrofilmattuna pirkanmaalaiset kirkonkirjat. Muut saa kätevästi kaukolainoina.

– Kalliiksi harrastuksen tekevät pari markkaa sivulta maksavat valokopiot. Toinen vaihtoehto on tietenkin istua kirjastossa hakemassa vaikkapa vain yhtä nimeä mikrofilmilta tuntitolkulla. Itse teen mieluummin töitä kotona rauhassa.

Lisäksi Eilalla on itsellään ”vainajien huoneessa” – kuten Eila työhuonettaan kutsuu – oma mikrofilmikone. Innokkaan sukututkijan tarpeellinen, mutta myöskin kallis apuväline.

Sodat tuhoajina

Eila Wihtiälä on pääasiassa tutkinut omaa sukuaan ja samalla muita peruskangasalaisia sukuja. Sukut ikäänkuin lomittuvat vuosien saatossa. Kun menee ajallisesti tarpeeksi kauaksi, ympyrä sulkeutuu. Oikeastaan kaikki vanhat kangasalaisuudet ovat sukua keskenään.

Kirkonkirjojen perusteella voi sukuaan jäljittää 1700-luvun alkuun, vanhimpia voi etsiä verotietoihin perustuvasta Suomen asukkaiden yleisestä luettelosta. Sodat ovat usein tuhonneet arvokasta aineistoa.

– Sodat kulkivat teitä pitkin ja pyssyn piippuun tungettiin kirkonkirjoja ruudin päälle. Teiskossa ovat vanhimmat säilyneet peräti 1640-luvulta, mutta siellä olikin juoppo pappi, joka otti kirkonkirjat mukaansa ja pakeni sotaa metsään. Kirjat säilyivät havumajassa, vaikkapa pappi polttelikin pontikkaa ulkopuolella, naurahtaa Eila Wihtiälä.

”Huonokin” suku on hyvä

Eila Wihtiälä etsii mikrofilmilta esiin Ikaalisten kuolleiden luettelon vuodelta 1790. Ruotsinkielisestä luettelosta selviävät kuolinsyyt, iät, asuinpaikat ja avi-osäädty.

– Kun yhdeltä äidiltä on viikon sisällä kuollut kolme lasta punatautiin ja tämä äiti sattuu vielä olemaan oma isovanhempi, tulevat tunteet päällimmäiseksi. Tässä elää samalla toisten kohtaloita.

Eila korostaa, että kaikki vastaantulevat menneisyyden ihmiset ovat yhtä rakaita. Torppari ei saa tutkia pettymään, eikä kirkonmies ylipistymään.

– Sukututkija on pääasiassa historianutkija: koko

ajan pitää pysyttäytyä totuudessa. On tietenkin sellaisiakin tutkijoita, jotka hakevat vain gloriaa. Mutta tosiaan on, ettei kukaan voi kullata sukuaan. Kaikki roistotkin on hyväksyttävä. Sukututkijan ei sovi ottaa pulttia menneisyydestään.

Suoramalainen sukututkija on myös palkittu kunniamaininnalla: Eila Wihtiälä on Tampereen sukututkimusseuran ahkerin kirjoittaja. Eila kirjoittaa sukututkimuskertomuksia seuran Orpana-lehteen. Kertomuksien avulla Eila on tehnyt henkilöitä eläviksi.

– Pelkät nimet eivät merkitse yhtään mitään. Pitäjänhistorioista saa kokonaisu-

Minun harrastukseni

desta tietoa: missä ajassa nämä ihmiset ovat eläneet, mitä he ovat pistäneet päällensä, millaiset luonnonolosuhteet ovat olleet. Näin nimet saavat henkilön ja kohtalon ympärilleen. Kun tietää taustat voi sitten laittaa mielikuvituksensa lentämään, kertoo Eila Wihtiälä.

Tarja Västilä

Uudet jäsenet 1991

Alanen Maija, Tampere
Harju Sirkka, Tampere
Hartman Teija, Pälkäne
Hjorth Ruth, Kangasala
Horsma-aho Olavi, Pirkkala
Häkkinen Viljo, Tampere
Ignatius Sirkka-Liisa, Tampere
Itäranta Sirkka, Tampere
Jäntti Pentti, Lahti
Kaura Toivo, Tampere
Komonen Sulo, Tampere
Kujala Pekka, Tampere
Laukkanen Kalervo, Kangasala
Lindström Viljo, Tampere
Matti Anja, Orivesi
Myllyntausta Ritva, Siivikkala
Mård Toivo, Pirkkala
Nenonen Erkki, Juupajoki

Niittynen Martti, Tampere
Prunnila Seppo, Tampere
Puhka Tarja, Tampere
Rainio Reino, Tampere
Raitio Raine, Kangasala
Ritala Seija, Tampere
Ruoho Marjatta, Tampere
Toivonen Lilli, Ikaalinen
Uotila Väinö, Tampere
Uusitalo Maija-Riitta, Tampere
Vallenius Taimi, Tampere
Vanhatalo Olavi, Eräjärvi
Vesaranta Vappu, Nokia
Vikman Juha-Pekka, Tampere
Vuorinen Ahti, Tampere
Vuorio Kyllikki, Tampere
Väylä Sirkka, Tampere
Väyrynen Juhani, Tampere

Orpanako painonvartijoissa?

Ei, ei. Ei pidä paikkaansa vaikka sellaista aprillipäivänä huhuttiinkin. Pidän edelleenkin maukkaista herkkupaloista, joita sukututkijat ovat minulle tarjonneet. Nyt vain on käynyt niin, että laman johdosta jääkaappini on täysin tyhjänä. Ei ole yhtään juttua hevosvarkaista, eikä edes mustalaisistakaan. Tällaisessa tilanteessa kelpaa ravinnokseni lähes juttu kuin juttu. Lähettäkää niitä minulle vaikka raakana, sillä Terttu-täti osaa kyllä gratinoida ja valmistaa niistä herkkuaterian. Mausteeksi voitte liittää mukaan valokuvia ja kopioita. Haluaisin ilmestyä taasen syksyllä yhtä hyväkuntoisena kuin tänäänkin. Mutta muistakaa, ettei pelkillä pikku marjoilla paino säily. Hyvää ja lämmintä kesää, paljon marjoja ja maukkaita uusia perunoita lukijoille toivoo

ORPANA

psta Julkaisutoimikunta

Ps. Osoitteeni: Terttu Honkala, Mustanlahdenkatu 1 B 99, 33210 Tampere

